

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2016/17:3514

av Emma Wallrup m.fl. (V)

med anledning av prop. 2016/17:28 Upphandling av vissa kollektivtrafiktjänster

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning	1
2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Propositionens huvudsakliga innehåll	2
4	Inledning	2
5	Vänsterpartiets ståndpunkt och förslag till ändringar	2
5.1	Stärkt anställningsskydd vid upphandlingar	2

2 Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till ändringar i den arbetsrättsliga lagstiftningen, lagen om anställningsskydd (LAS) och lagen om medbestämmande i arbetslivet (MBL), samt i lagen om offentlig upphandling (LOU), i syfte att skydda anställda mot godtyckliga uppsägningar vid byte av entreprenör i samband med upphandlingar av kollektivtrafiktjänster, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

3 Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnas förslag om hur vissa kollektivtrafiktjänster ska upphandlas. De föreslagna bestämmelserna gäller för tjänstekontrakt som avser kollektivtrafik på järnväg, med tunnelbana och på vatten samt för tjänstekoncessioner som avser kollektivtrafik, oavsett trafikslag. Bestämmelserna kompletterar Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1370/2007 av den 23 oktober 2007 om kollektivtrafik på järnväg och väg och om upphävande av rådets förordning (EEG) nr 1169/69 och (EEG) nr 1107/70 (EU:s kollektivtrafikförordning).

Förslaget innebär att vissa bestämmelser i den lag om upphandling av koncessioner som föreslås i propositionen Nytt regelverk om upphandling (prop. 2015/16:195) ska tillämpas när de kollektivtrafiktjänster som nu är i fråga ska upphandlas. Vidare ska lagen (2011:846) om miljökrav vid upphandling av bilar och vissa kollektivtrafiktjänster gälla vid sådana upphandlingar. Regionala kollektivtrafikmyndigheter får direkttilldela avtal om allmän trafik till interna företag. Regionala kollektivtrafikmyndigheter får vidare direkttilldela avtal som avser kollektivtrafik på järnväg, om avtalets årliga genomsnittsvärde uppskattas till ett belopp motsvarande högst 7 500 000 euro. Andra behöriga myndigheter får direkttilldela sådana avtal utan begränsning. Med undantag för avtal som avser kollektivtrafik på vatten får andra avtal om allmän trafik direkttilldelas om det årliga genomsnittsvärdet av avtalet uppskattas till ett belopp motsvarande högst 500 000 euro.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2017.

4 Inledning

Upphandling inom den offentliga sektorn omsätter varje år omkring 600 miljarder kronor av våra gemensamma skattemedel. Vänsterpartiet anser att arbetstagare som arbetar inom offentligt finansierade verksamheter som upphandlas regelbundet ska garanteras sjysta löner och villkor. Dessa arbetstagare ska även garanteras samma anställningstrygghet som andra arbetstagare på arbetsmarknaden. Skattemedel ska inte gå till företag som dumpar löner och arbetsvillkor eller försämrar arbetstagarnas anställningstrygghet.

Efter valet slöt Vänsterpartiet en överenskommelse med Socialdemokraterna och Miljöpartiet om vinstläckaget från välfärden. En av punkterna i överenskommelsen handlade om att få bort social dumpning i offentlig upphandling. Det arbetet har nu resulterat i ett lagförslag som ligger på riksdagens bord. I proposition 2015/16:195 Nytt regelverk om upphandling föreslås att de upphandlande myndigheterna ska få ställa

särskilda arbetsrättsliga villkor för fullgörande av kontrakt. Förslaget gör det möjligt att ställa krav på sjysta villkor och löner vid all offentlig upphandling. Därmed förhindras offentligt finansierad lönedumpning och våra gemensamma resurser används på ett ansvarsfullt sätt. Vänsterpartiet välkomnar att regeringen lagt fram detta förslag.

Proposition 2015/16:195 innehåller dock inte några förslag om hur personalens anställningstrygghet ska säkras vid upphandlingar. När en ny entreprenör vinner en upphandling sägs som regel alla anställda hos den tidigare entreprenören upp utan några garantier om att få en ny anställning hos den nya entreprenören. Några förslag till lösningar på detta problem finns inte heller i proposition 2016/17:28 Upphandling av vissa kollektivtrafiktjänster. Frågan berörs dock i propositionen och rättsläget förtydligas vad gäller upphandling av kollektivtrafik, men det saknas konkreta förslag till lagändringar för att komma till rätta med problemet. För upphandlingar inom andra sektorer och branscher är rättsläget fortsatt otydligt, vilket skapar otrygghet för många anställda.

Vänsterpartiet anser att anställningsskyddet vid upphandlingar behöver stärkas. För att åstadkomma detta krävs lagändringar. I det följande redogör vi för vår ståndpunkt och vårt förslag.

5 Vänsterpartiets ståndpunkt och förslag till ändringar

Vänsterpartiet ser överlag positivt på propositionens förslag. Vi ser fördelar med att bestämmelser införs som ökar tydligheten och förutsägbarheten när avtal ska upphandlas samtidigt som en nödvändig flexibilitet värnas för berörda myndigheter. För Vänsterpartiet är rätten för regionala kollektivtrafikmyndigheter att själva tillhandahålla kollektivtrafik och myndigheters möjligheter till direkttilldelade avtal centrala och vi delar i detta avseende propositionens förslag. Vi välkomnar även regeringens förslag att lagen om miljökrav vid upphandling av bilar och vissa kollektivtrafiktjänster även ska gälla när kollektivtrafik upphandlas enligt EU:s kollektivtrafikförordning.

Vi kan dock konstatera att propositionen inte innehåller några förslag för att komma till rätta med ett av de stora problemen vid upphandling: det bristfälliga anställningsskyddet för de anställda vid byte av entreprenör i samband med upphandlingar.

För arbetstagare som arbetar i verksamheter som upphandlas med jämna mellanrum finns, med nuvarande lagstiftning och tolkning av densamma, ingen garanti att få behålla sina jobb vid byte av entreprenör. Vid upprepade tillfällen har anställda sagts upp och tvingats att söka om sina jobb utan några garantier om någon ny anställning hos den nya entreprenören. Vanligtvis erbjuds merparten av de anställda jobb hos den nya entreprenören, men denne kan välja ut vilka, utan hänsyn till turordningsreglerna. Anställda i offentliga verksamheter som upphandlas regelbundet förlorar därmed i praktiken den anställningstrygghet de har rätt till enligt LAS. Detta skapar otrygghet för stora grupper av arbetstagare på dagens arbetsmarknad, både inom kollektivtrafiken och inom andra sektorer. Detta måste upphöra. Anställningstryggheten måste säkras för alla de arbetstagare som arbetar i offentligt finansierade verksamheter som är föremål för återkommande upphandlingar.

Möjligheten att skydda personalen vid byte av entreprenör berörs visserligen i propositionen, men ytterst kortfattat och utan att resultera i några konkreta lagförslag. Regeringen framhåller att EU:s kollektivtrafikförordning innehåller en reglering av behöriga myndigheters möjligheter att vidta vissa åtgärder för att skydda personalen vid byte av operatör. Enligt artikel 4.5 i nämnda förordning får de behöriga myndigheterna kräva att det utvalda kollektivtrafikföretaget erbjuder den personal som tidigare anställts för att tillhandahålla tjänsterna samma rättigheter som den skulle ha haft i samband med en överlåtelse enligt det s.k. överlåtelsedirektivet. I propositionen förtydligar regeringen att artikel 4.5 i EU:s kollektivtrafikförordning är direkt tillämplig vid upphandling av kollektivtrafik. Bestämmelsen överlämnar till den behöriga myndigheten att bedöma om det i upphandlingen ska ställas krav på övergång av personal eller inte. Regeringen bedömer att något förtydligande i lagtext om artikelns innehåll därmed inte är nödvändigt. Om de behöriga myndigheterna kräver att kollektivtrafikföretag ska följa vissa sociala normer, ska anbudshandlingarna och avtalen om allmän trafik innehålla en förteckning över den berörda personalen samt klara och tydliga uppgifter om deras avtalsenliga rättigheter och de villkor på vilka arbetstagarna anses bli knutna till tjänsterna (prop. 2016/17:28 s. 50).

Kommunal, som organiserar arbetstagare inom kollektivtrafiken, har under flera år förespråkat att det bör införas ett särskilt krav i samband med upphandling av kollektivtrafik med innebörden att det företag som vinner upphandlingen ska åta sig att anställa den personal som för närvarande arbetar i trafiken – ett s.k. krav på personalövertagande. Kommunals krav har mötts av hårt motstånd såväl från arbetsgivarorganisationer som från de advokatbyråer som de upphandlande myndigheterna anlitar, vilka hävdar att ett sådant krav skulle vara olagligt och bryta mot lagen om offentlig upphandling. Kommunal har nyligen konstaterat att proposition 2016/17:28, genom förtydligandet att artikel 4.5 i EU:s kollektivtrafikförordning är direkt tillämplig, ger förbundet rätt – upphandlande myndigheter får ställa krav på personalövertagande i samband med upphandlingar av kollektivtrafik. Enligt Kommunal innebär förtydligandet i propositionen att rättsläget nu är tydligt.

Vänsterpartiet välkomnar att regeringen förtydligar rättsläget vad gäller vilka krav de upphandlande myndigheterna får ställa i samband med upphandling av kollektivtrafik. Vi hade dock hellre sett att regeringen gått längre än ett vällovt förtydligande i propositionen. Vi menar att det krävs lagändringar i syfte att stärka arbetstagarnas anställningstrygghet. Sådana lagändringar skulle även definitivt förhindra att arbetsgivarorganisationer, advokatbyråer och upphandlande myndigheter även framöver tolkar rättsläget annorlunda. Vi menar dessutom att krav på personalövertagande i samband med upphandling bör gälla vid all offentlig upphandling som sker med regelbundenhet, av fasta uppgifter – inte bara vid upphandling av vissa kollektivtrafiktjänster.

5.1 Stärkt anställningsskydd vid upphandlingar

Offentligt finansierade verksamheter har sedan länge upphandlats av privata företag i växande omfattning. I synnerhet inom kollektivtrafiken har dessa upphandlingar på senare år blivit mer omfattande, men även inom andra sektorer som exempelvis städbranschen. De problem dessa upphandlingar innebär för de anställda har blivit alltmer uppenbara, vilket uppmärksammats av de fackförbund som organiserar de arbetstagare som drabbas av nuvarande ordning.

När en ny entreprenör vinner en upphandling sägs som regel alla anställda hos den tidigare entreprenören upp på grund av arbetsbrist. Den nya entreprenören har med nuvarande lagstiftning ingen skyldighet att ta över personalen. Vid upprepade tillfällen har anställda tvingats att söka om sina jobb utan några garantier om anställning hos den nya entreprenören. Vanligtvis erbjuds många av de anställda jobb hos den nya entreprenören, men denne kan välja ut vilka utan hänsyn till turordningsreglerna i LAS. Anställda i offentligt finansierade verksamheter som upphandlas regelbundet förlorar därmed i praktiken den anställningstrygghet de har rätt till enligt LAS.

Turordningsreglerna och rätten till återanställning är till för att skydda arbetstagarna mot godtyckliga uppsägningar. Skyddet är särskilt viktigt för äldre anställda, men även för fackliga företrädare, skyddsombud och anställda som utnyttjar sin lagliga rätt att vara frånvarande på grund av exempelvis politiska uppdrag. Risken är uppenbar att anställda i upphandlade verksamheter väljer att inte ta på sig fackliga eller politiska uppdrag, eller på annat sätt riskera att betraktas som obekväma av arbetsgivaren, eftersom det kan leda till att de sorteras bort och blir av med jobbet i samband med nästa upphandling.

En av de yrkeskategorier som drabbas hårdast av upphandlingarna är städare. Enligt en granskning som Kommunalarbetaren, Sekotidningen och Fastighetsfolket har gjort är varsel om uppsägning i samband med upphandling betydligt vanligare inom städbranschen jämfört med andra branscher. En av orsakerna är de korta kontrakt som präglar branschen. Beställarna, de upphandlande myndigheterna, begär korta kontrakt i syfte att pressa priserna. Detta leder i sin tur till att de anställda städarna, i samband med att kontrakten löper ut, varslas betydligt oftare än andra yrkesgrupper. Det ständiga hotet om varsel samt ovissheten om huruvida man får behålla sitt jobb när kontraktet löper ut och en ny entreprenör tar över påverkar anställningstryggheten negativt.

De fackförbund som organiserar arbetstagare inom verksamheter som upphandlas regelbundet, såsom Kommunal, Seko och Fastighets, har försökt att säkra personalens anställningstrygghet vid upphandlingar via kollektivavtal, men det är uppenbart att det inte är tillräckligt. Problemet kvarstår och för att komma till rätta med det krävs ändrad lagstiftning.

För att säkra anställningstryggheten för de arbetstagare som arbetar inom offentligt finansierade verksamheter som upphandlas med jämna mellanrum bör tre lagändringar göras. För det första bör 6 b § lagen (1982:80) om anställningsskydd, förkortad LAS, ändras så att det tydligt framgår att byte av entreprenör efter en offentlig upphandling ska anses vara en verksamhetsövergång, vilket ger de anställda rätt att följa med och behålla sina jobb. För det andra bör lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet, förkortad MBL, ändras så att arbetstagarorganisationer ges möjlighet att förhandla med den upphandlande myndigheten inför en upphandling. För det tredje bör lagen om offentlig upphandling (LOU) ändras så att krav på personalövertagande blir ett standardkrav vid all upphandling. Sammantaget skulle dessa lagändringar stärka och säkra de anställdas anställningstrygghet vid byte av entreprenör i samband med upphandlingar.

Regeringen bör återkomma med förslag till ändringar av den arbetsrättsliga lagstiftningen, LAS och MBL, samt lagen om offentlig upphandling, i syfte att ge skydd för anställda mot godtyckliga uppsägningar vid byte av entreprenör i samband med upphandlingar av kollektivtrafiktjänster. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Emma Wallrup (V)

Stig Henriksson (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Hans Linde (V)

Jens Holm (V)

Birger Lahti (V)

Håkan Svenneling (V)